

VISUOMENĖS GRUPIŲ POŽIŪRIS Į SOCIALINĖS PAŠALPOS ORGANIZAVIMĄ KAIP SOCIALINĖS PARAMOS POLITIKOS REFORMOS VEIKSNYS

Laimutė ŽALIMIENĖ
LSTC Socialinės gerovės institutas
Goštauto g. 11, LT-01108, Vilnius
El. paštas: laimazali@gmail.com

Arūnas POVILIŪNAS
Vilniaus universiteto Filosofijos fakultetas
Universiteto g. 9/1, LT-01122, Vilnius
El. paštas: arunas.poviliunas@fsf.vu.lt

Romas LAZUTKA
Vilniaus universiteto Ekonomikos fakultetas
Saulėtekio g. 9, LT-10222, Vilnius

Anotacija. Įvairių visuomenės grupių požiūris į socialinės paramos gavėjus ir jiems teikiamos paramos organizavimą leidžia spręsti, kokie socialinės paramos politikos principai visuomenės ar politikų bus palaikomi, o kokie sulauks nepritarimo ir bus sunkiai įgyvendinami. Atlikto tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad Lietuvoje didžioji dalis savivaldybių socialinės paramos politikoje dalyvaujančiųjų palaiko socialinės pašalpos mokėjimą reglamentuojančias nuostatas, įtvirtinančias kontroliuojančias ir drausminančias socialinės pašalpos gavėjus nuostatas. Šias nuostatas galima apibūdinti kaip moralinės varguomenės diskursą, kuriam būdingas dominuojantis neigiamas požiūris į pašalpos gavėjus ir liberalios socialinės paramos politikos palaikymas. Tai, kad piniginės socialinės paramos reforma Lietuvoje turi gana platų įvairių socialinių grupių palaikymą, leidžia kalbėti apie galimą šios reformos sėkmingą įgyvendinimą. Kita vertus, moralinės varguomenės diskursas kuria diskriminuojančią aplinką, kuri ateityje gali padidinti visuomenės socialinę stratifikaciją, išstumiant socialinės pašalpos gavėjus į visuomenės užribį.

Raktažodžiai: visuomenės grupės, požiūris, socialinės pašalpos gavėjai, socialinės paramos reforma, moralinės varguomenės diskursas.

Įvadas

Viešasis diskursas yra vienas iš svarbių veiksnių, nuo kurio priklauso reformų sėkmė arba yra svarbus veiksnys kalbant apie pasipriešinimo pokyčiams problemas. Taigi, kalbant apie piniginės socialinės paramos politikos reformą Lietuvoje, yra aktualu nagrinėti viešąjį diskursą. Tyrėjai atkreipia dėmesį, kad reformos priimamos tada, kai normatyvinis ir kognityvinis diskursai papildo vienas kitą (Schmidt, 2005). Paprastai įvairios bendruomenės, visuomenės grupės turi tam tikras nuostatas paramos gavėjų atžvilgiu, o požiūris į socialinės paramos gavėjus ir jiems teikiamos paramos organizavimą leidžia prognozuoti, kokie socialinės paramos politikos principai visuomenės ar politikų bus palaikomi, o kokie sulauks nepritarimo ir bus sunkiai įgyvendinami. Įvairių visuomenės grupių požiūris į socialiai pažeistus, paramos reikalingus asmenis atspindi diskursus, kurie, diskurso analizės požiūriu, daro tiesioginę įtaką

socialinės paramos politikai. Kitaip tariant, viešasis diskursas turi poveikį socialinės politikos ypatumams. Straipsnyje vadovaujama R. Levitas diskurso samprata, kuri skiriasi nuo diskurso sampratos, paplitusios kritinės diskurso analizės mokyklose ir labiau akcentuojančios įvairių tekstų lingvistinę, pragmatinę, sociolingvistinę ir pan. analizę (Wodak, Meyer, 2009; Dijk, 2000; Fairclough, 2003). Būtent R. Levitas panaudojo diskurso analizę, aiškindama skirtingas socialinės atskirties interpretacijas ir analizuodama, kaip tos interpretacijos yra susijusios su skirtingais socialinės politikos profiliais (Levitas, 2005).

Savo knygos įvade R. Levitas diskursą apibūdino kaip susijusių sąvokų matricą, kuri padeda suprasti socialinį pasaulį. Kadangi ši matrica struktūroja supratimą, ji daro įtaką ir žmonių veiksmams. „Diskursas apima ir veikimo pasaulyje būdus, ir pasaulio apibūdinimą“ (Levitas, 2005, p. 3). Analizuodama britų socialinę politiką, R. Levitas išskyrė tris skirtingus socialinės atskirties diskursus: *perskirstymo diskursą* išplėtojo britų kritinė socialinė politika, kuri labiausiai akcentavo skurdą; *moralinės varguomenės diskursas* yra būdingiausias Naujajai dešinei, kuri buvo linkusi pabrėžti socialiai atskirtųjų deviacinę subkultūrą, moralinį nuopuolį ir jų priklausomybę nuo pašalpų; *socialinis integracinis diskursas* pirmiausia akcentuoja integracinę apmokamo darbo funkciją. R. Levitas socialinės atskirties diskursus suklasifikavo Didžiosios Britanijos socialinės politikos analizės pagrindu. Į klausimą, ar ši klasifikacija tinka Lietuvai, straipsnyje tiesiogiai neatsakinėjama, tačiau straipsnyje gvildenamos problemos požiūriu yra svarbu tai, kad R. Levitas tyrimas aiškiai išskyrė socialinę politiką formuojančius socialinės atskirties diskursus, kurie apima ir socialinės atskirties interpretavimą, ir socialinės atskirties mažinimo priemones.

Yra atlikta nemažai tyrimų, gilinantis, kaip neturtingieji, paramos gavėjai vaizduojami žiniasklaidoje, kaip požiūriai veikia gerovės politiką ir pan. Teigiama, kad neturtingųjų vaizdavimas ar visuomenės pritarimas socialinės paramos politikai yra susiję su institucine gerovės režimo logika, pavyzdžiui, socialdemokratinuose gerovės režimuose žmonės labiau remia socialinės paramos politiką, o liberaliuose gerovės režimuose tai daro nenoriai. Kitaip tariant, viešoji parama gerovės politikai ir diskusijos apie vargšų nusipelnymą gauti paramą siejama su institucine gerovės logika (Larsen and Dejgaard, 2013; Larsen, 2007). Taigi, šiame kontekste įdomu palyginti, ar įvairių visuomenės grupių nuomonė apie pinigines paramos reformos pagrindines nuostatas Lietuvoje taip pat prisideda ir patvirtina ankstesnių įvairių tyrimų rezultatus bei tyrėjų išvadas apie šalyje dominuojantį liberalų politinį socialinį diskursą ir socialinę politiką (Guogis, 2014).

Šiame straipsnyje analizuojamas įvairių visuomenės grupių požiūris į socialinės pašalpos teisinio reglamentavimo ypatumus ir pokyčius, kurie buvo įgyvendinami Lietuvos socialinėje politikoje 2011–2014 m., tobulinant socialinės paramos sistemos efektyvumą. Straipsnis remiasi 2013 m. atlikto empirinio tyrimo duomenimis,¹⁸ kurie leidžia vertinti, koks požiūris į paramos gavėjus dominuoja vienoje ar kitoje socialinėje grupėje, ir aptarti, kokį poveikį šis požiūris gali turėti naujų socialinės paramos politikos nuostatų įgyvendinimui.

¹⁸ Anketinė apklausa buvo atlikta 2013 m. įgyvendinant Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos finansuojamą projektą „Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams teikimo, vykdant savarankiškąją savi-valdybių funkciją, perspektyvos“ (sutarties Nr. D4-332, 2013-07-30).

Empirinio tyrimo ištakos: socialinės pašalpos reforma ir jos pirmieji rezultatai

Šioje straipsnio dalyje trumpai pristatoma socialinės pašalpos reformos Lietuvoje 2012–2014 m. samprata, tikslai ir pagrindinės nuostatos, kadangi toliau analizuojamo empirinio tyrimo ištakos bei poreikis gimė įgyvendinant šią reformą.

Piniginė socialinė pašalpa¹⁹ Lietuvoje skiriama nepasiturintiems gyventojams, kurių pajamos vienam asmeniui mažesnės už valstybės remiamas pajamas (VRP) – 102 eurus vienam asmeniui per mėnesį. Piniginė socialinė parama teikiama įvertinus asmens (šeimos) gaunamų pajamų ir turimo turto dydį, o darbingi gyventojai, pretenduojantys į socialinę pašalpą, turi dirbti arba bent ieškoti darbo.

Prieš ekonominę krizę padidintos valstybės remiamos pajamos šalyje socialinę paramą padarė santykinai dosnią (ypač daugiau vaikų turintiems, dėl ekvivalentinių skalių nebuvimo). Krizės metu centrinės valdžios nuspręsta apriboti paramos išlaidas ir tam įgyvendinti pasitelkta strategija – socialinės paramos reforma, paramos decentralizacijos ir kt. priemonės. Nuo 2012 m. sausio 1 d. įsigaliojo *Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas*, kuriuo šalyje pradėta piniginės socialinės paramos sistemos pertvarka, pabrėžiant tokius tikslus, kaip siekis didinti darbingo amžiaus darbingų asmenų motyvaciją integruotis į darbo rinką, mažinti ilgalaikę priklausomybę nuo socialinės paramos, skurdo spąstų riziką, piktnaudžiavimo pinigine socialine parama galimybes ir užtikrinti piniginę socialinę paramą tiems asmenims, kuriems jos labiausiai reikia. Įstatymu sudarytas teisinis pagrindas piniginę socialinę paramą nepasiturintiems gyventojams teikti įgyvendinant du modelius: kaip valstybinę (valstybės perduotą savivaldybėms) funkciją ir kaip savarankiškąją savivaldybių funkciją penkiose bandomosiose (pilotinėse) savivaldybėse. Tokiu būdu, siekiant sustiprinti savivaldybių galias ir įtraukti bendruomenes į piniginės socialinės paramos teikimo procesą, daugiau teisių bei atsakomybės, skiriant piniginę socialinę paramą, suteikta pačioms savivaldybėms. Penkios bandomosios (pilotinės) savivaldybės (Akmenės rajono, Panevėžio rajono, Radviliškio, Raseinių ir Šilalės rajonų) 2012–2014 m. piniginę socialinę paramą turėjo teikti vykdydamos savarankiškąją savivaldybių funkciją, finansuojamą iš savivaldybių biudžetų lėšų. Įstatymas leido tiek bandomosioms (pilotinėms) savivaldybėms, tiek 55 savivaldybėms, kurios nedalyvauja pilotiniame projekte, pasitelkus į pagalbą bendruomenes, nevyriausybinės organizacijas, seniūnaičius ir kitus suinteresuotus asmenis, piniginę socialinę paramą teikti veiksmingiau ir taikliau: skirti tiems, kam iš tiesų jos reikia, taikyti efektyvias priemones užkertant kelią galimiems piktnaudžiavimams, paskatoms dirbti išsaugoti, racionaliau naudoti tam skiriamas lėšas. Buvo įteisintos tokios pagrindinės piniginės socialinės paramos pertvarkos nuostatos:

- socialinės pašalpos gavėjų įsidarbinimo skatinimas – įsidarbinus vaiką (vaikus) auginančiam ilgalaikiam bedarbiui, už kiekvieną jo su darbo ar tarnybos santykiais susijusį mėnesį dar 6 mėnesius papildomai mokama socialinė pašalpa, kurios dydis lygus 50 procentų socialinės pašalpos, mokėtos per praėjusius 12 mėnesių iki įsidarbinimo.
- piktnaudžiavimo pinigine socialine parama galimybių mažinimas.
- proporcingai mažinti socialinės pašalpos dydį šeimoms tais atvejais, kai bent vienas iš šeimos narių yra darbingo amžiaus darbingas, bet nedirbantis asmuo (išskyrus atvejus, kai nedirbama dėl objektyvių priežasčių, pavyzdžiui, augina vaiką, yra neįgalus ir pan.).

¹⁹ Tarptautiniame kontekste apibūdinama kaip minimalių pajamų palaikymo piniginė išmoka.

Tokiu būdu žmonės skatinami ieškoti darbo, dalyvauti aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse, visuomenei naudingoje veikloje, o ne tenkintis tik ilgalaikės socialinės paramos garantijomis.

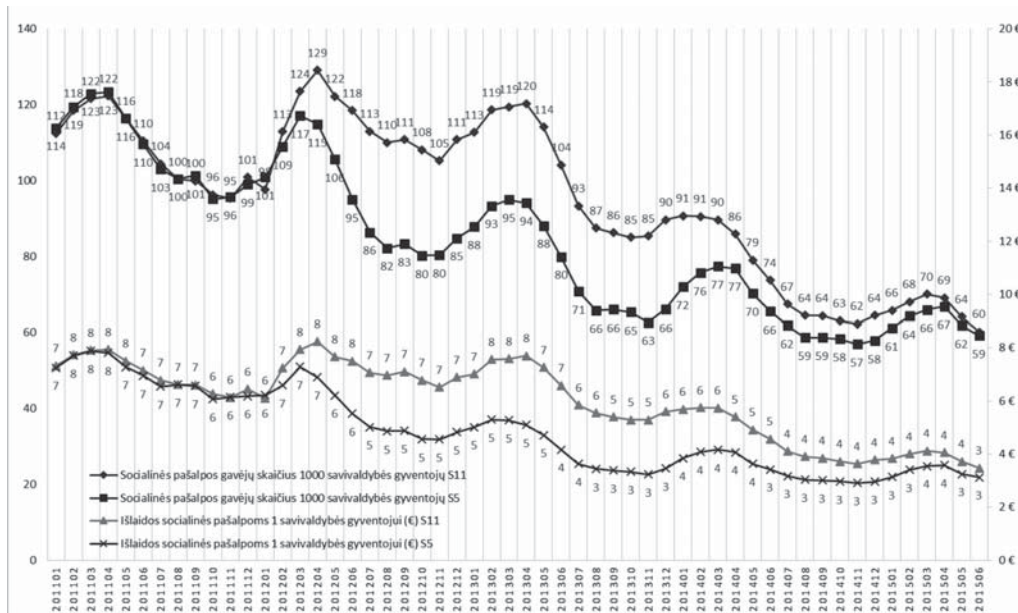
- sustiprintas bendradarbiavimas su nelegalaus darbo kontrolę ir prevenciją vykdančiomis institucijomis. Svarstant klausimus dėl paramos skyrimo, pasitelkiama bendruomenė, nevyriausybinių organizacijų atstovai, seniūnai, seniūnaičiai. Tai yra tie asmenys, kurie geriausiai žino savo teritorijoje gyvenančių šeimų gyvenimo sąlygas, materialinę padėtį ir kam labiausiai tokia parama reikalinga.
- įteisintas masto ekonomijos principu pagrįstas piniginių socialinės paramos skyrimo modelis, siekiant paramos efektyvumo ir veiksmingumo. Įvertinus šeimos bendrų išlaidų pasiskirstymą, piniginių socialinė parama (socialinė pašalpa ir būsto šildymo, geriamojo ir karšto vandens išlaidų kompensacijos) teikiama atsižvelgiant į šeimos narių skaičių. Patikslinti kompensuojami naudingojo būsto ploto, karšto ir geriamojo vandens normatyvų dydžiai. Padidintas kompensuojamas naudingojo būsto ploto normatyvas vienam gyvenančiam asmeniui, nustatyti diferencijuoti kompensuojamų naudingojo būsto ploto, karšto ir geriamojo vandens normatyvų dydžiai kiekvienam paskesniajam šeimos nariui ar bendrai gyvenančiam asmeniui.
- užtikrinamos lankstesnės sąlygos gauti piniginių socialinę paramą tiems, kuriems tikrai jos reikia, t. y. nepasiturintiems gyventojams nereikia būti pusę metų registruotiems darbo biržoje, kad turėtų teisę ją gauti. Taip pat nustatyta teisė į būsto šildymo, geriamojo ir karšto vandens išlaidų kompensacijas ir būstą nuomojantiems nepasiturintiems asmenims. Tai nemaža valstybės parama jaunoms šeimoms, dar neturinčioms nuosavo būsto.

Įvertinant anksčiau aptartas reformos nuostatas, apskritai galima teigti, kad piniginių socialinės paramos pertvarka padidino socialinę kontrolę socialinės pašalpos gavėjams. Nuo 2014 m. sausio 1 d. penkių eksperimentinių savivaldybių patirtis buvo pritaikyta visose likusiose savivaldybėse, reformos principai įsigaliojo visos šalies mastu. Įvertinti, kiek sumanymas griežtinti socialinę kontrolę buvo efektyvus ekonomine prasme, galime bandyti remdamiesi toliau pateikto 1 pav. duomenimis. Iki 2012 m. socialinės pašalpos rodikliai (gavėjų dalis, išlaidų dalis) savivaldybėse buvo panašūs, o prasidėjus pertvarkai 5 pilotinėse savivaldybėse (5S) išlaidų dalis socialinėms pašalpoms vienam savivaldybės gyventojui ir socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus 1000-iui savivaldybės gyventojų pradėjo ypač skirtis (mažėti) nuo eksperimente nedalyvaujančių 11 kontrolinių savivaldybių (S11).²⁰

---

²⁰ Palyginimui buvo atrinktos eksperimente nedalyvaujančios, tačiau panašaus dydžio (kaimiškos, ne didžiųjų miestų) vienuolika savivaldybių: Alytaus r. sav., Anykščių r. sav., Druskininkų sav., Jonavos r. sav., Lazdijų r. sav., Pasvalio r. sav., Plungės r. sav., Rokiškio r. sav., Ukmergės r. sav., Varėnos r. sav., Vilkaviškio r. sav.

1 pav. Socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus 1000-iiu gyventojų ir socialinei pašalpai skirtų išlaidų, tenkančių vienam gyventojui, pokyčiai penkiose pilytinėse ir vienuolikoje kontrolinių savivaldybių 2011–2015 m.

Šaltinis: Socialinės paramos šeimai informacinė sistema (<http://vitrinos.spis.lt:8080/index.html>). Skaičiavimai autorių.

Socialinės pašalpos rodiklių skirtumas tarp S5 ir S11 nuosekliai augo iki 2013 m. pabaigos. Tačiau 2014 m. pradžioje, kai reformos modelis buvo pradėtas taikyti visoms šalies savivaldybėms, situacija pasikeitė ir skirtumas tarp S5 ir S11 ėmė mažėti. Prireikė pusantrų metų, kol skirtumo tarp S5 ir S11 pagal minėtus rodiklius nebeliko. Trumpai charakterizuojant pokyčius, galima spėti, kad minėtos 11 kaimiškų rajonų savivaldybių taip pat „išmoko taupyti“ socialinėms pašalpoms skirtas lėšas. Ką reiškia tas taupymas, būtų atskiro tyrimo ir straipsnio tema. Diskurso analizės požiūriu ši dinamika suteikia pagrindą teigti, kad socialinės kontrolės arba disciplinavimo pokyčiai sudarė prielaidas rasti tokioms praktikoms, kurios sumažino ir socialinės pašalpos gavėjų skaičių, ir išlaidas socialinėms pašalpoms. Šios praktikos nusipelno specialios analizės, nes socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus Lietuvoje dinamikos analizė rodo, kad minimalios paramos tinklas neapėrija visų tų, kuriems minimali parama yra reikalinga. 2011 m. tokių žmonių Lietuvoje buvo 84 tūkstančiai (Lazutka 2014: 28).

Tyrimo metodologija ir metodika

Tyrimo idėja remiasi metodologine nuostata, kad įvairių veikėjų požiūris kuria kompleksinį socialinį diskursą apie tam tikros grupės atstovus, kuris veikia politiką, formuojamą jų atžvilgiu (Lister, 2004). Šis diskursas ne tik veikia visuomenės požiūrį į tuos, kas gauna socialinę paramą arba išivaizdavimą, kaip ta parama turėtų būti teikiama, bet ir kuria prielaidas tam tikros politikos įgyvendinimui arba neprigijimui. Straipsnyje vadovaujamosi R. Levitas diskurso samprata, analizei pasitelkiant autoriaus išskirtus tris socialinės atskirties diskursus (*perskirstymo, moralinės*

varguomenės ir socialinį integraciją). Visuomenės narių palaikoma tam tikra politika ar prasmės matymas leidžia kalbėti apie realų pagrindą šios politikos įgyvendinimo sėkmingumui. Kalbant apie socialinės paramos politiką, diskursas turi įtakos tam, kaip socialiniai darbuotojai ir jų klientai supranta ar apibrėžia problemas, kokias veiklos strategijas ar intervencijas pasirenka, sprendžiant problemas asmenų, kuriems reikalinga parama (Bullock, 1995). Siekiant paaiškinti visuomenės paramą tam tikroms įgyvendinamoms politikoms, svarbų vaidmenį vaidina „paramos nusipelnymo supratimas“. T. y. žmonės labiau linkę paremti tuos, kuriuos mano esant nusipelnčius tokiai paramai gauti (Kallio, Kouvo, 2015). Šiam supratimui įtakos turi daugelis dalykų: istorinės socialinės paramos tradicijos, visuomenėje dominuojanti socialinio teisingumo samprata, asmenų, kuriems reikalinga parama, įvaizdis, statusas visuomenėje.

Be to, tyrėjai pažymi, kad „nusipelnymo“ supratimas gali skirtis įvairiose socialinėse grupėse, pavyzdžiui, profesionalų, politikų, NVO atstovų (Van Oorschot, 2000). Ir šis nusipelnymas gali būti siejamas tiek su poreikių pripažinimu (kodėl manoma, kad tie poreikiai yra svarbūs), tiek su požiūriu (kodėl ir kiek tikimasi, kad paramą gaunantis asmuo prisidės prie visuomenės gerovės). Nusipelnymas gali būti vertinamas pagal asmens galimybes pačiam kontroliuoti savo gyvenimą arba pagal identiteto tarp gaunančiojo ir teikiančiojo paramą panašumus (Kallio, Kouvo, 2015). Tokiu būdu neabejotinai socialinės rizikos grupės asmenys, pavyzdžiui, turintys priklausomybių, grįžę iš įkalinimo įstaigos ar ilgalaikiai bedarbiai, bus laikomi mažiau nusipelnusiais, negu, pavyzdžiui, pagyvenę asmenys ar neįgalieji. Remiantis politikos susvetimėjimo koncepcija (angl. *policy alienation*), socialinio administravimo grupės atstovai gali priešintis, nepalaikyti tam tikros socialinės politikos įgyvendinimo ir dėl to, kad nemato tos politikos prasmingumo klientų požiūriu, neįaučia visuomenės palaikymo. Tam tikros politikos nepalaikymo priežastimi gali būti strateginis ar taktinis nepajėgumas (nepakankamai sutvarkyta įstatyminė bazė, poįstatyminiai aktai) ar organizacinių prielaidų naujos politikos įgyvendinimui nebuvimas (Tummers 2012).

Anketinės apklausos metodika ir duomenų apdorojimas

Anketinės apklausos respondentai buvo socialinės pašalpos organizavime dalyvaujantys asmenys – įvairių socialinių grupių atstovai savivaldybėse. Empirinio tyrimo anketoje jiems buvo pateikti teiginiai apie socialinės pašalpos organizavimą ir teisinį reguliavimą, kuriuos jie turėjo vertinti kelių balų skalėje. Anketą sudarė 13 klausimų, tačiau šiame straipsnyje yra analizuojami atsakymai tik į du anketos klausimus, kuriuose buvo prašoma įvertinti teiginius apie pinigines socialinės paramos reglamentavimą ir šių teiginių svarbą paramos taiklumui didinti. Respondentų atranka buvo organizuojama daugiapakopiu būdu: pirmiausia buvo sudarytas su socialinės pašalpos organizavimu savivaldybėse susijusių institucijų sąrašas, paskui sąrašo pagrindu buvo išskirtos pareigybių grupės. Tokiu būdu apklausa apėmė socialinius darbuotojus, pinigines socialinės paramos specialistus, savivaldybių administracijos darbuotojus (merus, jų pavaduotojus, socialinės paramos skyrių vadovus) ir bendruomenių atstovus (NVO narius, seniūnaičius). Apklausa atlikta naudojant internetinės apklausos (CAWI – Computer Assited Web Interview) metodą, klausimą pildant pačiam informantui. Duomenims rinkti buvo naudota atviro kodo programinė įranga internetinėms apklausoms atlikti „Lime Survey“. Respondentams jų elektroninio pašto adresu buvo nusiųsta unikali arba unifikauta nuoroda (internetu adresas) į elektroninį klausimą. Klausimyne 6 balų skalėje (labai svarbu-labai nesvarbu) reikėjo įvertinti teiginius apie socialinės paramos organizavimą ir politiką, taip pat tam tikrų pinigines socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo nuostatų svarbą paramos taiklumui.

Apklausa vyko 2013 m. rugpjūčio 16–29 d. Apklausos metu buvo gautos 604 tinkamai užpildytos anketos.

Tyrimo rezultatų analizėje buvo atliktas vertinimo balų pergrupavimas, paliekant trijų balų skalę: 1 – nesvarbu (apjungiant *visiškai nesvarbu* ir *nesvarbu*); 2 – nei svarbu, nei nesvarbu; 3 – svarbu (apjungiant *svarbu* ir *labai svarbu*); 0 – nežinau.

Išskirtų respondentų grupių charakteristika

Tyrimo rezultatai buvo analizuojami lyginant keturių respondentų grupių: socialinių darbuotojų, piniginės paramos specialistų, valdžios atstovų ir bendruomenės atstovų nuomonę apie piniginės socialinės paramos reglamentavimo nuostatas (žr. 1 lent.).

1 lentelė. Empirinio tyrimo respondentų grupės

Pareigos	Dažnis	Proc.
Socialinio darbo profesionalai	196	32,5
Piniginės paramos specialistai	137	22,7
Valdžios atstovai	148	24,5
Bendruomenės atstovai	123	20,4
Iš viso	604	100,0

Šios grupės buvo išskirtos remiantis prielaida, kad atskirų socialinių grupių požiūris į socialinę paramą gaunančius asmenis gali būti nevienodas dėl skirtingo jų santykio su gaunančiais paramą asmenimis (Van Oorschot, 2000).

Socialinio darbo profesionalų grupę sudarė socialiniai darbuotojai, dirbantys socialinės paramos skyriuje, socialiniai darbuotojai seniūnijose ir socialinių paslaugų specialistai. Socialiniai darbuotojai reprezentuoja profesinius biurokratus (Evans, 2010), kurių nuomonė yra svarbi priimant sprendimus dėl socialinės pašalpos skyrimo. Savo vertinimuose jie turi tam tikrą laisvę, t. y. kaip profesionalai gali išreikšti savo nuomonę ir nėra taip suvaržyti pašalpos skyrimo procedūrų ir taisyklių, kaip piniginės paramos specialistai. Lietuvoje šie profesionalai dalyvauja socialinės pašalpos gavėjų gyvenimo sąlygų vertinime ir pildo buities tyrimo aktą, kurio turinys lemia sprendimo priėmimą dėl pašalpos skyrimo ar neskyrimo. Be to, tyrimai rodo, kad socialiniai darbuotojai dažniau aiškina skurdą struktūrinėmis, o ne individualistinėmis priežastimis, taigi mažiau kaltina patį klientą (Weiss-Gal, Benyamini, Ginzburg et al., 2009). Galima manyti, kad socialinių darbuotojų profesionalų, kaip socialiai pažeistųjų teisių ir interesų gynėjų, vertinimus dėl socialinės paramos gali veikti tokios profesinės vertybės kaip empatija, atjauta, pagarba asmeniui, nepriklausomai nuo socialinio statuso ir pan. Ši socialinė grupė išskirta ir įtraukta į piniginės socialinės paramos reformos vertinimo tyrimą dėl to, kad socialinio darbo profesionalai, nors nedideliu mastu, tačiau dalyvauja socialinės pašalpos organizavimo procese. Viena pagrindinių jų funkcijų yra pretendentų į socialinę pašalpą buities ir gyvenimo sąlygų patikrinimas, surašant formalų aktą, atspindintį pretendentų materialinę, socialinę padėtį. Šis aktas yra svarbus dokumentas pašalpos skyrimo metu, šalia informacijos apie pajamas, turtą iš oficialių informacijos šaltinių, tokių kaip mokesčių inspekcija, gyventojų registras ir kt.

Piniginės paramos specialistų grupę sudarė išmokų specialistai, socialinės paramos skyriaus specialistai. Ši socialinė grupė labiau primena M. Weberio klasikinius biurokratus, kurie neturi daug laisvės priimant sprendimus, nes tai reglamentuoja įtvirtintos procedūros ir taisyklės (Kallio, Kouvo, 2015). Piniginės paramos specialistai daugiau dirba kaip atvejo vadybininkai, kurie surenka prašymus, tikrina asmenų atitikimą paramai gauti ar skaičiuoja pašalpas. Šiame tyrime viena iš jų dažniausiai atliekamų funkcijų buvo sprendimų dėl piniginės socialinės paramos skyrimo arba neskyrimo priėmimas. Todėl piniginės paramos specialistams pirmiausia svarbu informacijos apie gavėją tikslumas, klaidų išvengimas, vertinant pretendento į pašalpą padėtį ir teisėtai paskiriant pašalpas.

Bendruomenės atstovų grupę sudarė sudarė seniūnaičiai, vietos bendruomenės atstovai, visuomeninių organizacijų atstovai. Jų santykis su socialinės pašalpos gavėjais yra labiau kaip kaimynų, giminaičių, tos pačios teritorijos, bendruomenės gyventojų, kurie dalijasi ta pačia gyvenama erdve, susitinka gatvėje ar renginiuose, taigi yra pažįstami kasdieniame gyvenime ir tai gali lemti palankesnę požiūrį į paramos nusipelnymą. Arba atvirkščiai – labai nepalankų, jeigu tiesioginė bendravimo patirtis yra neigiama (pavyzdžiui, kaimynas mato, kad kasdien socialinės pašalpos gavėjas užsiima nelegaliais darbais, girtauja etc.). Bendruomenės atstovai – seniūnaičiai, vietos bendruomenės nariai ar visuomeninės organizacijos pagal savo misiją atstovauja tiesiogiai bendruomenės nariams, pažįsta tuos žmones betarpiškai, gyvena šalia jų. Remiantis pinigines socialinės paramos reformos nuostatomis, bendruomenės atstovai turi tapti aktyviais pašalpos skyrimo proceso dalyviais. Šiame tyrime bendruomenės atstovai pažymėjo, kad jų veikla, dalyvaujant socialinės pašalpos skyrimo procese, labiausiai susijusi su dalyvavimu komisijos, kuri svarsto pinigines socialinės paramos skyrimą, veikloje.

Valdžios atstovų grupę sudarė savivaldybės administracijos vadovybė, socialinės paramos skyriaus vedėjai ar jų pavaduotojai, seniūnai, seniūnijos darbuotojai. Politikų, administratorių požiūris į socialiai pažeistus žmones turi įtakos tam, kokias socialinės politikos programas jie remia. Be to, tyrimai rodo, kad asmenys, remiantys politinės kairės pažiūras, labiau remia universalizmo principą teikiant paramą, o politinės dešinės rėmėjai naudoja nusipelnymo retoriką ir teikia prioritetą selektyviai paramai (Kallio, Kouvo, 2015). Šiame tyrime valdžios grupei atstovauja savivaldybės administracija, kurios funkcijos susijusios su sprendimų dėl paramos teikimo ir organizavimo reglamentavimu, labiau „popieriniu darbu“, informaciją apie paramos gavėjus gaunant tik iš užpildytų formų arba iš socialinio darbo profesionalų ar pinigines paramos specialistų komentarų. Todėl tiesiogiai su asmenimis, kuriems reikia paramos, dirbančių darbuotojų (socialinio darbo profesionalų, pinigines paramos specialistų) nuomonė ir požiūris yra svarbesni, nes formuoja valdžios atstovų ar kitų socialinių grupių diskursą minėtų asmenų atžvilgiu. Vietinės valdžios atstovų nuomonė svarbi tiek dėl to, kad jie betarpiškai atsakingi už paramos efektyvumą savo teritorijoje, tiek dėl to, kad daro įtaką centrinei valdžiai priimant sprendimus dėl reformų. Taip pat vietinės valdžios atstovai savo požiūriu daro įtaką sau pavaldiems profesionalams ir vietinei bendruomenei, tuo labiau kad jų nuomonė dažniau paskleidžiama žiniasklaidoje ir pasiekia didelę auditoriją. Bendruomenės atstovų grupė buvo išskirta, kadangi atlikti tyrimai rodo, kad biurokratų ir visuomenės vertinimai bei požiūris į asmenis, kuriems reikalinga parama, skiriasi (Kallio, Kouvo, 2015).

Apibendrinant tyrime išskirtų keturių socialinių grupių nuomonių lyginimo tikslingumą galima būtų teigti, kad šių grupių atstovų padėtis, informuotumas ir informacijos kanalai apie paramos gavėjus bei santykis su paramos gavėjais yra skirtingas, kas gali turėti įtakos jų vertinimams apie socialinės pašalpos reglamentavimą. Toliau analizuojama, kaip išskirtų keturių respondentų grupių atstovai vertina pinigines socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams pertvarkos reikalingumą, atskiras jos nuostatas ir daromi apibendrinimai, kuriam socialinės atskirties diskursui ir kokiam gerovės režimui labiausiai atstovauja pateikti vertinimai.

Piniginės socialinės paramos pertvarkos poreikio vertinimas

Siekiant išsiaiškinti vyraujančias išskirtų grupių nuomones apie pinigines socialinės paramos pertvarkos poreikį, buvo suformuluoti vienas kitam ideologiškai prieštaraujantys teiginiai: 2 lentelėje stulpelyje „Pro“ teiginiai, labiau atitinkantys pinigines socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo nuostatas, o stulpelyje „Contra“ – teiginiai, kurie su jomis polemizuoja. Anketoje šie teiginiai buvo sumaišyti ir buvo tikimasi, kad iš šių teiginių vertinimų pavyks rekonstruoti visuminį pinigines socialinės paramos pertvarkos poreikio vertinimą – labiau palaikymą ar labiau nepritarmą.

Be to, svarbu pažymėti ir tai, kad teiginiai gali būti priskirti skirtingiems socialinės politikos diskursams. Tarkim, teiginys „Socialinės pašalpos mažinimas neįsidarbinus per atitinkamą laikotarpį didina socialinę atskirtį“ labiau atitiktų perskirstymo diskursą, o teiginys „Kova su piktnaudžiavimu pinigine socialine parama yra svarbiausias savivaldybės veiklos šioje srityje tikslas“ – moralinės varguomenės diskursą. Taigi, atsakymai į klausimus galėtų būti analizuojami ir skirtingų socialinės politikos diskursų požiūriu.

2 lentelė. Teiginiai, atspindintys atskirų pinigines socialinės paramos reformos principų palaikymą arba nepritarimą jiems

Pro	Contra
Piniginės socialinės paramos skyrimo pertvarkos dėka atsiradusi galimybė iš socialinių pašalpų sutauptas lėšas naudoti savivaldybės reikmėms sudaro prielaidas mažinti paramos gavėjų piktnaudžiavimą parama.	Piniginės socialinės paramos skyrimo pertvarkos dėka atsiradusi galimybė iš socialinių pašalpų sutauptas lėšas naudoti savivaldybės reikmėms padidina vietos gyventojų skurdą.
Socialinės pašalpos mažinimas neįsidarbinus per atitinkamą laikotarpį didina socialinę atskirtį.	Socialinės pašalpos mažinimas neįsidarbinus per atitinkamą laikotarpį mažina veltėdžiavimą.
Vietos bendruomenių organizacijų atstovų išitraukimas į piniginės socialinės paramos skirstymą daro piniginės socialinės paramos skirstymą taiklesniu.	Vietos bendruomenių organizacijų atstovai neturi pakankamai kompetencijų dalyvauti skirstant pinigine socialinę paramą.
Kova su piktnaudžiavimu pinigine socialine parama yra svarbiausias savivaldybės veiklos šioje srityje tikslas.	Taikant griežtas kovos su piktnaudžiavimu pinigine socialine parama priemones kyla grėsmė pažeisti asmens privatumą.
Savivaldybės valdžios išitraukimas į piniginės socialinės paramos organizavimą padeda didinti paramos taiklumą.	Savivaldybės valdžia nėra įsigilinusi į piniginės socialinės paramos tikslus.
Piniginės socialinės paramos sugriežtinimas skatina gyventojus aktyviau ieškoti darbo.	Piniginės socialinės paramos sugriežtinimas padidina gyventojų skurdą.
Visuomenei naudingos veiklos skyrimas už socialines pašalpas yra tinkamas būdas socialiniam teisingumui atstatyti.	Visuomenei naudingos veiklos skyrimas už socialines pašalpas yra nepriimtinas priverstinis darbas.
Vietos bendruomenių organizacijų atstovų įtraukimas į piniginės socialinės paramos skirstymą daro piniginės socialinės paramos skirstymą skaidresniu.	Vietos bendruomenių organizacijų atstovų įtraukimas į piniginės socialinės paramos skirstymą didina socialinę įtampą bendruomenėje.
Savivaldybės ir valstybės (Valstybinė mokesčių inspekcija, Darbo birža, Darbo inspekcija ir kt.) institucijos efektyviai bendradarbiauja, skiriant pinigine socialinę paramą.	Savivaldybės ir valstybės institucijų bendradarbiavimas, skiriant socialinę paramą, yra tik formalus.
Papildomos socialinės pašalpos skyrimas dar pusę metų po asmens įsidarbinimo skatina žmones ieškoti darbo.	Papildomos socialinės pašalpos skyrimas dar pusę metų po asmens įsidarbinimo sudaro darbdaviams prielaidas mažinti atlyginimus.
Teisės į pinigine socialinę paramą susiejimas su įvairiomis kitomis asmens prievolėmis, tiesiogiai nesusijusiomis su parama (pavyzdžiui, tam, kad gautų pinigine socialinę paramą, asmuo turi būti atsiskaitęs už šiukšlių išvežimą, dalyvauti renovuojant būstą ir kt.), padeda didinti paramos taiklumą.	Teisės į socialinę pašalpą susiejimas su įvairiomis kitomis asmens prievolėmis, tiesiogiai nesusijusiomis su parama (pavyzdžiui, tam, kad gautų pinigine socialinę paramą, asmuo turi būti atsiskaitęs už šiukšlių išvežimą, dalyvauti renovuojant būstą ir kt.), sudaro prielaidas pažeisti asmens teises.
Gilinimasis į paramos prašančio asmens gyvenimo sąlygas, lankant jį namuose, leidžia sumažinti neteisėtos pinigines socialinės paramos skyrimo riziką.	Gilinimasis į asmens gyvenimo sąlygas, lankant jį namuose, padidina savivaldybės išlaidas pinigines socialinės paramos administravimui.

Remiantis tyrimo duomenimis, populiariausių teiginių apie pinigines socialinės paramos reformos privalumus sąrašas būtų toks (žr. 2 pav.): visuomenei naudingos veiklos skyrimas už socialines pašalpas yra tinkamas būdas socialiniam teisingumui atstatyti – 2,7 iš 3 balų; kova su piktnaudžiavimu pinigine socialine parama yra svarbiausias savivaldybės veiklos šioje srityje tikslas – 2,7 balo; pinigines socialinės paramos sugriežtinimas skatina gyventojus aktyviau ieškoti darbo – 2,6 balo. Nepopuliariausi trys teiginiai apie piniginę socialinę paramą: savivaldybės valdžia nėra įsigilinusi į pinigines socialinės paramos tikslus – 1,6 iš 3 balų; pinigines socialinės paramos skyrimo pertvarkos dėka atsiradusi galimybė iš socialinių pašalpų sutaupyti lėšas naudoti savivaldybės reikmėms padidina vietos gyventojų skurdą – 1,6 balo; taikant griežtas kovas su piktnaudžiavimu pinigine socialine parama priemonės kyla grėsmė pažeisti asmens privatumą – 1,6 balo. Iš esmės šie vertinimai labiau atstovauja moraliniam varguomenės diskursui.

2 pav. Teiginių apie piniginę socialinę paramą vertinimas, vidurkis

Toliau pateikiamas išskirtų keturių socialinių grupių atstovų teiginių apie piniginę socialinę paramą vertinimas. 3–4 lentelėse pateikiami tik tų teiginių vertinimai, kurie statistiškai reikšmingai skyrėsi. Kalbant apie teiginius, palaikančius reformą, nuomonės išsiskyrė dėl

trijų pagrindinių klausimų: vietos bendruomenių ir savivaldybės valdžios išitraukimo svarbos, pašalpų gavėjų drausminimo svarbos bei sutaupyto lėšų panaudojimo laisvė savivaldybėms. Visų keturių socialinių grupių vertinimai, susiję su pašalpų gavėjų darbo paskatomis, institucijų bendradarbiavimu ir kt., labai panašūs.

3 lentelė. Skirtingų socialinių grupių respondentų „Pro“ teiginių apie pinigines socialinės paramos reformą vertinimas (proc.)

Įstatymo nuostatos		Socialinė grupė			
		Socialinio darbo profesionalai	Piniginės paramos specialistai	Valdžios atstovai	Bendruomenės atstovai
Piniginės socialinės paramos skyrimo pertvarkos dėka atsiradusi galimybė iš socialinių pašalpų sutaupytas lėšas naudoti savivaldybės reikmėms sudaro prielaidas mažinti paramos gavėjų piktnaudžiavimą pinigine socialine parama.	Nesutinku	8,7	17,5	9,5	14,6
	Nei sutinku, nei nesutinku	13,3	16,1	7,4	4,9
	Sutinku	74,0	64,2	81,8	78,9
	Nežinau	4,1	2,2	1,4	1,6
		100,0	100,0	100,0	100,0
Vietos bendruomenių organizacijų atstovų išitraukimas į pinigines socialinės paramos skirstymą daro pinigines socialinės paramos skirstymą skaidresniu.	Nesutinku	12,2	16,8	20,3	5,7
	Nei sutinku, nei nesutinku	21,9	15,3	14,2	7,3
	Sutinku	64,3	64,2	64,2	87,0
	Nežinau	1,5	3,6	1,4	0,0
		100,0	100,0	100,0	100,0
Vietos bendruomenių organizacijų atstovų išitraukimas į pinigines socialinės paramos skirstymą daro pinigines socialinės paramos skirstymą taiklesniu.	Nesutinku	10,7	6,6	13,5	4,9
	Nei sutinku, nei nesutinku	29,6	24,8	23,6	9,8
	Sutinku	56,6	67,2	61,5	85,4
	Nežinau	3,1	1,5	1,4	0,0
		100,0	100,0	100,0	100,0
Savivaldybės valdžios išitraukimas į pinigines socialinės paramos organizavimą padeda didinti paramos taiklumą.	Nesutinku	6,1	16,1	7,4	4,1
	Nei sutinku, nei nesutinku	19,4	18,2	12,2	15,4
	Sutinku	68,4	63,5	79,1	75,6
	Nežinau	6,1	2,2	1,4	4,9
		100,0	100,0	100,	100,0

3 lentelės tęsinys

Įstatymo nuostatos		Socialinė grupė			
		Socialinio darbo profesionalai	Piniginės paramos specialistai	Valdžios atstovai	Bendruomenės atstovai
Visuomenei naudingos veiklos skyrimas už socialines pašalpas yra tinkamas būdas socialiniam teisingumui atstatyti.	Nesutinku	5,1	15,3	8,1	4,1
	Nei sutinku, nei nesutinku	10,7	13,1	12,8	8,9
	Sutinku	82,7	68,6	77,7	86,2
	Nežinau	1,5	2,9	1,4	0,8
		100,0	100,0	100,0	100,0
Teisės į piniginę socialinę paramą susiejimas su įvairiomis kitomis asmens prievolėmis padeda didinti paramos taiklumą.	Nesutinku	16,3	27,0	18,9	30,1
	Nei sutinku, nei nesutinku	29,6	27,7	29,7	24,4
	Sutinku	51,0	41,6	47,3	38,2
	Nežinau	3,1	3,6	4,1	7,3
		100,0	100,0	100,0	100,0

Vertinimų vidurkių palyginimui tarp skirtingų socialinių grupių atstovų naudotas Kruskalo-Voliso kriterijus k -nepriklausomoms imtims. Išanalizavus 2 lentelėje pateiktus duomenis, galima teigti:

- Su teiginiu, kad piniginės socialinės paramos skyrimo pertvarkos dėka atsiradusi galimybė iš socialinių pašalpų sutaupytas lėšas naudoti savivaldybės reikmėms sudaro prielaidas mažinti paramos gavėjų piktnaudžiavimą pinigine socialine parama, dažniau sutiko valdžios atstovai (beveik 82 proc.) ir bendruomenės atstovai (beveik 79 proc.) ($\alpha = 0.05$ ir p -reikšmė = 0.009).
- Su teiginiais, kad vietos bendruomenių organizacijų atstovų įsitraukimas į piniginės socialinės paramos skirstymą daro paramos skirstymą skaidresniu ir taiklesniu, kur kas dažniau nei kitas pareigas užimantys respondentai sutiko bendruomenės atstovai – daugiau nei 85 proc. Atkreiptinas dėmesys, kad su teiginiu apie taiklumą kur kas rečiau nei kiti sutiko socialiniai darbuotojai – apie 57 proc. ($\alpha = 0.05$ ir p -reikšmė = 0.000).
- Su teiginiu, kad visuomenei naudingos veiklos skyrimas už socialines pašalpas yra tinkamas būdas socialiniam teisingumui atstatyti, dažniau sutiko bendruomenės atstovai ir socialiniai darbuotojai – atitinkamai apie 86 proc. ir apie 83 proc. ($\alpha = 0.05$ ir p -reikšmė = 0.013).
- Su teiginiu, kad teisės į piniginę socialinę paramą susiejimas su įvairiomis kitomis asmens prievolėmis, tiesiogiai nesusijusiomis su parama (pavyzdžiui, tam, kad gautų piniginę socialinę paramą, asmuo turi būti atsiskaitęs už šiukšlių išvežimą, dalyvauti renovuojant būstą ir kt.), padeda didinti paramos taiklumą, dažniau nei kiti

sutiko socialiniai darbuotojai – 51,0 proc. Beje, taip pat atkreiptinas dėmesys, kad vertindami šį teiginių respondentai kur kas dažniau nei vertindami kitus 3 lentelėje pateiktus teiginius rinkosi neutralų atsakymo variantą „nei sutinku, nei nesutinku“. Neapsisprendusių respondentų dalis visose skirtingas pareigas užimančių respondentų grupėse sudarė apie 30 proc. ($\alpha = 0.05$ ir $p\text{-reikšme} = 0.009$).

Kalbant apie teiginius, oponuojančius reformai, galima pastebėti, kad nuomonės išsiskyrė dėl trijų pagrindinių klausimų (žr. 4 lent.): dėl vietos bendruomenės ar valdžios kompetentingumo suprasti pinigines socialinės paramos tikslus, dėl socialinės pašalpos gavėjų prievolės atidirbti už pašalpą ir dėl administravimo išlaidų padidėjimo. Išanalizavus 4 lentelėje pateiktus duomenis, galima teigti:

- Su teiginiu, kad vietos bendruomenių organizacijų atstovai neturi pakankamai kompetencijų dalyvauti skirstant pinigine socialinę paramą, dažniausiai nesutiko bendruomenių atstovai (apie 51 proc.). Tai suprantama, mat teiginys yra tiesiogiai susijęs su jų kompetencijos įvertinimu ($\alpha = 0.05$ ir $p\text{-reikšme} = 0.001$).
- Su teiginiu, kad savivaldybės valdžia nėra įsigilinsi į pinigines socialinės paramos tikslus, kaip ir buvo galima tikėtis, dažniausiai nesutiko valdžios atstovai – apie 60 proc., palyginti su apie 43 proc. socialinių darbuotojų ir specialistų bei apie 25 proc. bendruomenės atstovų ($\alpha = 0.05$ ir $p\text{-reikšme} = 0.000$).
- Teiginio, kad visuomenei naudingos veiklos skyrimas už socialines pašalpas yra nepriimtinas priverstinis darbas, vertinime labiausiai išsiskyrė specialistų nuomonė. Su šiuo teiginiu nesutiko gerokai daugiau nei 80 proc. socialinių darbuotojų, valdžios ir bendruomenės atstovų, o tarp specialistų nesutikusiųjų dalis sudarė apie 72 proc. ($\alpha = 0.05$ ir $p\text{-reikšme} = 0.001$). Kitaip tariant, socialinės paramos specialistai šią drausminančią socialinės pašalpos gavėjus priemonę palaiko mažiau.
- Su teiginiu, kad gilinimasis į asmens gyvenimo sąlygas, lankant jį namuose, padidina savivaldybės išlaidas pinigines socialinės paramos administravimui, dažniausiai nesutiko bendruomenės atstovai (apie 36 proc.) ($\alpha = 0.05$ ir $p\text{-reikšme} = 0.002$).

4 lentelė. Skirtingų socialinių grupių respondentų „Contra“ teiginių apie pinigine socialinę paramą vertinimas (proc.)

Įstatymo nuostatos		Grupės			
		Socialinio darbo profesionalai	Socialinės paramos specialistai	Valdžios atstovai	Bendruomenės atstovai
Vietos bendruomenių organizacijų atstovai neturi pakankamai kompetencijų dalyvauti skirstant pinigine socialinę paramą.	Nesutinku	24,5	21,9	25,0	51,2
	Nei sutinku, nei nesutinku	27,0	29,2	23,6	13,0
	Sutinku	44,9	46,0	50,0	34,1
	Nežinau	3,6	2,9	1,4	1,6
		100,0	100,0	100,0	100,0

4 lentelės tęsinys

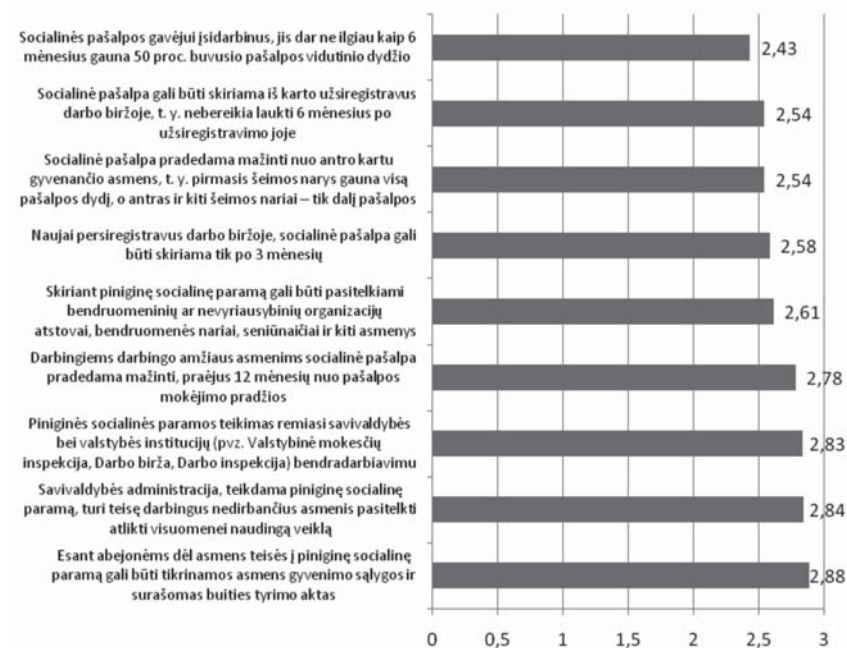
Įstatymo nuostatos		Grupės			
		Socialinio darbo profesionalai	Socialinės paramos specialistai	Valdžios atstovai	Bendruomenės atstovai
Visuomenei naudingos veiklos skyrimas už socialinės pašalpas yra nepriimtinas priverstinis darbas.	Nesutinku	83,2	72,3	85,1	88,6
	Nei sutinku, nei nesutinku	8,2	10,2	8,8	5,7
	Sutinku	7,7	17,5	5,4	5,7
	Nežinau	1,0	0,0	0,7	0,0
		100,0	100,0	100,0	100,0
Gilinimasis į asmens gyvenimo sąlygas, lankant jį namuose, padidina savivaldybės išlaidas pinigines socialinės paramos administravimui.	Nesutinku	27,6	21,2	23,6	35,8
	Nei sutinku, nei nesutinku	17,3	18,2	16,2	22,8
	Sutinku	53,6	58,4	57,4	37,4
	Nežinau	1,5	2,2	2,7	4,1
		100,0	100,0	100,0	100,0
Savivaldybės valdžia nėra įsigilinusi į pinigines socialinės paramos tikslus.	Nesutinku	43,4	42,3	59,5	25,2
	Nei sutinku, nei nesutinku	32,1	24,1	18,9	23,6
	Sutinku	15,3	27,0	15,5	39,0
	Nežinau	9,2	6,6	6,1	12,2
		100,0	100,0	100,4,90	100,0

Kaip užtikrinti paramos taiklumą?

Vienas esminių pinigines socialinės paramos organizavimo efektyvumo kriterijų yra paramos taiklumas, t. y. ar paramą gauna būtent tie, kam ta parama reikalinga. Paramos gavimo sąlygų apibrėžimas teisinėje bazėje yra viena iš taikomų strategijų taiklumui pasiekti. Anketoje buvo suformuluoti devyni pinigines socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo nuostatas atspindintys teiginiai ir prašoma įvertinti jų svarbą paramos taiklumui. Dauguma apklausos dalyvių teigė, kad visos šios nuostatos yra svarbios pinigines socialinės paramos taiklumui didinti. Tačiau galima teigti, kad svarbiausiomis paramos taiklumui įstatymo nuostatomis respondentai laikė tokias: kilus abejonių dėl asmens teisės į piniginę socialinę paramą, gali būti tikrinamos asmens gyvenimo sąlygos ir surašomas buities tyrimo aktas (2,9 iš 3 balų); savivaldybės administracijos teisę pasitelkti nedirbančius darbingus pašalpus gavėjus visuomenei naudingai veiklai (2,8 iš 3 balų); pinigines socialinės paramos teikimas remiasi savivaldybės ir valstybės institucijų bendradarbiavimu (2,8 iš 3 balų). Respondentų manymu, mažiausiai svarbios paramos taiklumui yra tokios įstatymo nuostatos: socialinė pašalpa gali būti skiriama iš karto užsiregistravus darbo biržoje, t. y. nebereikia laukti 6 mėnesius po užsiregistravimo joje (2,5 iš 3 balų); socialinė pašalpa pradeda mažinti nuo

antro kartu gyvenančio asmens, t. y. pirmasis šeimos narys gauna visą pašalpos dydį, o antras ir kiti šeimos nariai – tik dalį pašalpos (2,5 iš 3 balų); socialinės pašalpos gavėjui įsidarbinus, jis dar ne ilgiau kaip 6 mėnesius gauna 50 proc. buvusio pašalpos vidutinio dydžio (2,4 iš 3 balų) (žr. 3 pav.).

3 pav. Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo nuostatų paramos taiklumui užtikrinti vertinimas (1 – nesvarbi, 3 – svarbi)

Kalbant apie šių nuostatų vertinimus tarp atskirų socialinių grupių, tik keturios iš pateiktų devynių nuostatų buvo vertinamos skirtingai, iš esmės nuomonės išsiskyrė vertinant įstatymo nuostatas, susijusias su paramos gavėjų dalyvavimo darbo rinkoje sąlygomis (žr. 5 lent.). Vertinimų vidurkių palyginimui tarp skirtingų respondentų grupių naudotas Kruskalo-Voliso kriterijus *k*-nepriklausomoms imtims.

5 lentelė. Skirtingų grupių respondentų įstatymo nuostatų, svarbių paramos taiklumui, vertinimai (proc.)

Įstatymo nuostatos		Grupės			
		Socialinio darbo profesionalai	Socialinės paramos specialistai	Valdžios atstovai	Bendruomenės atstovai
1. Socialinė pašalpa pradama mažinti nuo antro kartu gyvenančio asmens, t. y. pirmasis šeimos narys gauna visą pašalpos dydį, o antras ir kiti šeimos nariai – tik dalį pašalpos.	Nesutinku	9,7	21,9	11,5	14,6
	Nei sutinku, nei nesutinku	6,1	8,8	5,4	9,8
	Sutinku	82,1	68,6	79,7	65,9
	Nežinau	2,0	0,7	3,4	9,8
		100,0	100,0	100,0	100,0

5 lentelės tęsinys

Įstatymo nuostatos		Grupės			
		Socialinio darbo profesionalai	Socialinės paramos specialistai	Valdžios atstovai	Bendruomenės atstovai
2. Socialinės pašalpos gavėjui įsidarbinus, jis dar ne ilgiau kaip 6 mėnesius gauna 50 proc. buvusio pašalpos vidutinio dydžio.	Nesutinku	16,8	27,7	16,9	24,4
	Nei sutinku, nei nesutinku	8,2	10,2	8,1	8,1
	Sutinku	73,0	61,3	73,0	63,4
	Nežinau	2,0	0,7	2,0	4,1
		100,0	100,0	100,0	100,0
3. Darbingiems darbingo amžiaus asmenims socialinė pašalpa pradama mažinti, praėjus 12 mėnesių nuo pašalpos mokėjimo pradžios.	Nesvarbi	4,1	10,2	8,1	11,4
	Nei svarbi, nei nesvarbi	2,0	7,3	3,4	5,7
	Svarbi	93,9	81,8	87,8	81,3
	Nežinau	0,0	0,7	0,7	1,6
		100,0	100,0	100,0	100,0
4. Naujai persiregistravus darbo biržoje, socialinė pašalpa gali būti skiriama tik po 3 mėnesių.	Nesvarbi	9,2	8,8	10,8	26,8
	Nei svarbi, nei nesvarbi	7,1	2,2	6,8	8,9
	Svarbi	81,6	89,1	79,7	54,5
	Nežinau	2,0	0,0	2,7	9,8
		100,0	100,0	100,0	100,0

Atlikta statistinė tyrimo duomenų analizė leidžia daryti išvadą, kad lentelėje pateiktos nuostatos, susijusios su socialinės pašalpos dydžio mažinimu antram ir kitiems šeimos nariams, svarbos paramos taiklumui didinti vertinimas tarp skirtingų respondentų grupių statistiškai reikšmingai skiriasi ($\alpha = 0.05$ ir p -reikšme = 0.001). Pastarąją nuostatą dažniausiai svarbia laikė socialiniai darbuotojai (82,1 proc.), o rečiausiai – bendruomenės atstovai (65,9 proc.).

Nuostatos, kad socialinės pašalpos gavėjui įsidarbinus jis dar ne ilgiau kaip 6 mėnesius gauna 50 proc. buvusio pašalpos vidutinio dydžio, vertinimai paramos taiklumui taip pat statistiškai reikšmingai skiriasi ($\alpha = 0.05$ ir p -reikšme = 0.043). Šią nuostatą nesvarbia dažniausiai laikė specialistai (27,7 proc.) ir bendruomenės atstovai (24,4 proc.), o dažniausiai svarbia – socialiniai darbuotojai (73,0 proc.) ir valdžios atstovai (73,0 proc.).

Statistinė duomenų analizė parodė, kad statistiškai reikšmingai skiriasi ir 5 lentelėje pateiktos nuostatos, kad darbingiems darbingo amžiaus asmenims socialinė pašalpa pradama mažinti, praėjus 12 mėnesių nuo pašalpos mokėjimo pradžios, vertinimai ($\alpha = 0.05$ ir p -reikšme = 0.002). Kad ši nuostata yra svarbi socialinės paramos taiklumui didinti, mano beveik 94 proc. socialinių darbuotojų ir beveik 88 proc. valdžios atstovų.

Analizuojant nuostatas, kad naujai prisiregistravus darbo biržoje socialinė pašalpa gali būti skiriama tik po 3 mėnesių, vertinimus, labiausiai išsiskyrė bendruomenės atstovai. Beveik 27 proc. šiai respondentų grupei priklausančių asmenų, palyginti su apie 10 proc. kitoms grupėms atstovaujančių respondentų, nurodė, kad minėta nuostata yra nesvarbi piniginės paramos taiklumui didinti. Vos apie 55 proc. bendruomenės atstovų, palyginti su 80 ir daugiau proc. socialinių darbuotojų, specialistų ir valdžios atstovų, pripažįsta šios įstatymo nuostatos svarbumą. Statistinė analizė parodė, kad minėtos įstatymo nuostatos svarbumo vertinimas statistiškai reikšmingai skiriasi ($\alpha = 0.05$ ir $p\text{-reikšme} = 0.000$).

Teiginiui, kad gilinimasis į paramos prašančio asmens gyvenimo sąlygas, lankant jį namuose, leidžia sumažinti neteisėtos piniginės socialinės paramos skyrimo riziką, pritarė 80,1 proc. respondentų. Kalbant apie išskirtas socialines grupes, apie 96 proc. socialinių darbuotojų ir specialistų, apie 91 proc. valdžios atstovų ir kiek mažesnę dalis, bet irgi dauguma (apie 88 proc.) bendruomenės atstovų laiko nuostatą apie būtinumą tikrinti potencialaus piniginės socialinės paramos gavėjo gyvenimo sąlygas ir surašyti buities tyrimo aktą svarbia. Taigi, visų grupių atstovai mano esant reikalinga, pateisina paramos gavėjo asmens gyvenimo sąlygų tikrinimą, ką galima vertinti kaip nepasitikėjimą paramos gavėjų sąžiningumu, kartu kaip moralinio varguomenės diskurso išraišką. Galime pastebėti, kad 5 lentelėje pateiktų įstatymo nuostatų dėl paramos taiklumo vertinimuose išsiskiria socialinio darbo profesionalai, kurie mano esant svarbiomis tris iš keturių analizuojamų nuostatų. Tai galima sieti su jų profesinės veiklos lauku, kadangi betarpiškai matydami daugelio socialinės paramos gavėjų gyvenimą jie gali vertinti, kaip veikia viena ar kita pašalpos gavimo sąlyga. Kita vertus, šie vertinimai atspindi drausminančio pobūdžio priemonių palaikymą.

Respondentų požiūris į socialinės paramos gavėjų pasitelkimą visuomenei naudingiems darbams

Viešajame diskurse yra gana daug diskusijų, ar socialinės paramos gavėjų pasitelkimas visuomenei naudingiems darbams yra teisėtas dalykas, ar tai ekonomiškai naudinga, kokia šios priemonės socialinė vertė ir kt. Kitaip tariant, ši nuostata vertinama gana kontraversiškai, pradedant nuo vertinimų, kad tai padeda įtraukti remiamus asmenis į visuomenės gyvenimą, o baigiant nuomonėmis, kad tai gali būti traktuojama kaip priverstinis darbas ir žmogaus teisių pažeidimas.

Kaip buvo minėta analizuojant 2 pav. duomenis, didžiausią pritarimo balą, kokie veiksniai svarbūs piniginės paramos taiklumui didinti, gavo įstatymo nuostata, kad savivaldybės turi teisę pasitelkti nedirbančius darbingus pašalpų gavėjus visuomenei naudingai veiklai atlikti (2,7 iš 3 balų). Atlikus statistinę duomenų analizę, skirtingų socialinių grupių respondentų nuomonės šiuo klausimu statistiškai reikšmingai nesiskiria ($\alpha = 0.05$ ir $p\text{-reikšme} = 0.172$). Apie 90 proc. tiek socialinių darbuotojų, tiek specialistų, tiek valdžios ir bendruomenės atstovų pripažįsta minėtos įstatymo nuostatos svarbumą piniginės socialinės paramos taiklumo didinimui. Natūralu, kad anksčiau paminėtas vertinimas suponuoja ir kitą vertinimą, kuriame visų keturių respondentų grupių absoliuti dauguma (72–89 proc.) nesutinka, kad visuomenei naudingos veiklos skyrimas už socialines pašalpas gali būti traktuojamas kaip nepriimtinas priverstinis darbas. Išsiskiria tik socialinės paramos specialistų vertinimai, iš jų 17,5 proc. mano, kad visgi tai gali būti traktuojama kaip priverstinis darbas. Socialinio darbo profesionalai mano, kad tokia veikla nėra priverstinis darbas ir todėl pateisinamas. Iš šio tyrimo negalime pasakyti, ar tokius vertinimus suponuoja šių profesionalų įsitikinimas apie visuomenės naudingos veiklos svarbą asmens integracijai, galimybes bent tokiu būdu įsilieti į darbinį gyvenimą, ar labiau vidinė nuostata ir požiūris, kad pašalpos gavėjus būtina drausminti, pasitelkiant tokio pobūdžio veiklas (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Socialinės paramos gavėjų pasitelkimo visuomenės naudingiems darbams atlikti vertinimas tarp skirtingų socialinių grupių respondentų (proc.)

Įstatymo nuostatos		Grupės			
		Socialinio darbo profesionalai	Socialinės paramos specialistai	Valdžios atstovai	Bendruomenės atstovai
Siekiant paramos taiklumo savivaldybė, teikdama piniginę socialinę paramą, turi teisę darbingus nedirbančius asmenis pasitelkti atlikti visuomenei naudingą veiklą	Nesvarbi	3,1	9,5	2,0	4,1
	Nei svarbi, nei nesvarbi	4,1	2,9	1,4	2,4
	Svarbi	92,3	86,9	93,9	91,9
	Nežinau	0,5	0,7	2,7	1,6
		100,0	100,0	100,0	100,0
Visuomenei naudingos veiklos skyrimas už socialines pašalpas yra nepriimtinas priverstinis darbas.	Nesutinku	83,2	72,3	85,1	88,6
	Nei sutinku, nei nesutinku	8,2	10,2	8,8	5,7
	Sutinku	7,7	17,5	5,4	5,7
	Nežinau	1,0	0,0	0,7	0,0
		100,0	100,0	100,0	100,0

Kaip vertinamas bendruomenės įtraukimo ir institucijų bendradarbiavimo poreikis

Piniginės socialinės paramos teikimo institucinė struktūra – tai visų paramos teikime dalyvaujančių įstaigų ir organizacijų tinklas, jų ryšiai bei funkcijos, siekiant paramos tikslų. Kaip socialinė parama veikia išvardytų institucijų veiklos kontekste? Remiantis įstatymu (2011), piniginės socialinės paramos teikimo institucinė struktūra apima daugelį atstovų grupių: savivaldybės politikus, administraciją, seniūnijas, vietos bendruomenės narius, bendruomenes, NVO, Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją, Darbo biržą, Valstybinę mokesčių inspekciją, Valstybinį registrų centrą, Valstybinę darbo inspekciją, Sveikatos priežiūros įstaigas. Kiekviena iš minėtų institucijų turi (atlieka) tam tikras funkcijas piniginės socialinės paramos teikimo procese. Vienų šios institucinės struktūros atstovų funkcijos reglamentuotos *Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatyme*, kitų – kituose atitinkamų institucijų veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose. Siekiant socialinės paramos taiklumo, bendradarbiavimas tarp visų paramos teikimo procese dalyvaujančių institucijų yra labai svarbus veiksnys.

Anketinės apklausos duomenimis, šiek tiek mažiau svarbus paramos taiklumo veiksnys, respondentų nuomone, yra bendruomeninių, nevyriausybinių organizacijų, bendruomenės narių pasitelkimas į paramos skyrimo procesą. Skirtingų socialinių grupių respondentai daugmaž vienodai vertina įstatymo nuostatos apie bendruomeninių ar nevyriausybinių organizacijų įtraukimo svarbą paramos taiklumo didinimui ($\alpha = 0.05$ ir $p\text{-reikšme} = 0.070$). Nors kiek dažniau, kaip ir buvo galima tikėtis, bendruomenės atstovai (apie 85 proc.), palyginti su kitų grupių respondентаis (apie 70 proc.), vertindami minėtą nuostatą, rinkosi atsakymo variantą „svarbi“ (žr. 7 lentelę).

Analizuojant įstatymo nuostatas, susijusias su institucijų bendradarbiavimu, svarbą paramos taiklumo didinimui, rastas statistiškai reikšmingas skirtumas ($\alpha = 0.05$ ir $p\text{-reikšme} = 0.000$). Kur kas dažniau socialiniai darbuotojai (apie 91 proc.), socialinės paramos specialistai (apie 96 proc.), valdžios atstovai (apie 93 proc.) nei bendruomenės atstovai (apie 80 proc.) minėtą įstatymo nuostatą laikė svarbia. Indiferentiškus atsakymus klausimui dėl bendradarbiavimo svarbos pateikė kas dešimtas bendruomenės atstovas, kitose grupėse tokių neapsisprendusių dalis buvo daug mažesnė.

7 lentelė. Skirtingų grupių respondentų vertinimai apie įstatymo nuostatas, susijusias su bendruomenės įtraukimu ir institucijų bendradarbiavimu (proc.)

Įstatymo nuostatos	Grupės				
		Socialinio darbo profesionalai	Socialinės paramos specialistai	Valdžios atstovai	Bendruomenės atstovai
Skiriant piniginę socialinę paramą gali būti pasitelkiami bendruomeninių ar nevyriausybinių organizacijų atstovai, bendruomenės nariai, seniūnaičiai ir kiti asmenys.	Nesvarbi	7,1	15,3	14,9	7,3
	Nei svarbi, nei nesvarbi	17,9	10,9	13,5	4,9
	Svarbi	73,5	73,0	70,3	84,6
	Nežinau	1,5	0,7	1,4	3,3
		100,0	100,0	100,0	100,0
Piniginės socialinės paramos teikimas remiasi savivaldybės bei valstybės institucijų (pavyzdžiui, Valstybinė mokesčių inspekcija, Darbo birža, Darbo inspekcija) bendradarbiavimu.	Nesvarbi	4,6	2,9	2,0	5,7
	Nei svarbi, nei nesvarbi	3,1	1,5	3,4	10,6
	Svarbi	91,3	95,6	92,6	79,7
	Nežinau	1,0	0,0	2,0	4,1
		100,0	100,0	100,0	100,0

Sutaupyto piniginei paramai skirtų lėšų naudojimas

Vienas iš indikatorius, netiesiogiai atspindinčių respondentų požiūrį į socialinės paramos gavėjus, yra vertinimai, kokiems tikslams būtų teisinga naudoti sutaupytas pinigines socialinės paramos lėšas. Piniginės socialinės paramos pertvarka pilotinėse savivaldybėse parodė, kad įvykdžius pakeitimus yra sutaupoma lėšų. Tomis lėšomis savivaldybės gali disponuoti laisvai savo nuožiūra. Apklauso duomenimis, tarp dažniausiai nurodomų tikslų, kam skirti sutaupytas paramos lėšas, buvo: skurstančių asmenų integracijos į darbo rinką priemonėms (apie 67 proc.), papildomai piniginei paramai labiausiai skurstantiems (52 proc.) ir savivaldybės socialinių paslaugų plėtrai (apie 45 proc.). Taigi, šie prioritetai galėtų būti charakterizuojami kaip socialinio integracinio ir persikirstymo diskursus atspindintys pavyzdžiai. Tarp rečiausiai pasirenkamų tikslų pateko pasiūlymai skirti sutaupytas lėšas savivaldybės investiciniams projektams (apie 20 proc.), kultūros renginių ir laisvalaikio organizavimui savivaldybėje (apie 16 proc.) bei savivaldybės švietimo reikalams (apie 15 proc.). Taigi, dauguma tyrimo dalyvių mano, kad sutaupytos paramos lėšos turėtų būti panaudojamos skurstančiųjų problemų sprendimui, o ne bendriems savivaldybės reikalams ir pan. Kai kurie respondentai dar nurodė tokias lėšų panaudojimo

galimybes, kaip pinigines socialinės paramos, socialinio darbo specialistų atlyginimų didinimui, kvalifikacijos tobulinimui ar jų darbo sąlygų gerinimui, naujų darbuotojų pinigines socialinės paramos srityje priėmimui ir jų kontrolės funkcijų stiprinimui. Taip pat buvo siūloma skirti lėšas naujoms darbo vietoms kurti, moksleivių laisvalaikiui organizuoti, vietos bendruomenėms ar socialiniams būstams plėtoti.

Kintamųjų pasiskirstymų tarp socialinių grupių statistiniam palyginimui buvo taikytas Chi kvadrato homogeniškumo kriterijus. Tyrimo duomenimis (žr. 8 lent.), skirtingų socialinių grupių respondentai vienodai vertina šiuos galimus sutaupyto piniginių socialinės paramos lėšų panaudojimo variantus: savivaldybės švietimo reikalams ($\alpha = 0.05$ ir $p\text{-reikšme} = 0.187$), savivaldybės sveikatos paslaugoms ($\alpha = 0.05$ ir $p\text{-reikšme} = 0.496$), papildomai piniginei paramai labiausiai skurstantiems ($\alpha = 0.05$ ir $p\text{-reikšme} = 0.207$) ir skurstančių asmenų integracijos į darbo rinkos priemonėms ($\alpha = 0.05$ ir $p\text{-reikšme} = 0.698$). Statistiškai reikšmingi skirtumai rasti šiais atvejais:

Valdžios atstovai dažniau nei kitas pareigas užimantys respondentai teigė, kad sutaupytos lėšos galėtų būti naudojamos savivaldybės aplinkos tvarkymui ($\alpha = 0.05$ ir $p\text{-reikšme} = 0.029$). Tokį atsakymo variantą pasirinko 23 proc. valdžios atstovų, apie 12 proc. socialinių darbuotojų ir apie 15 procentų specialistų bei bendruomenės atstovų.

Specialistai ir bendruomenės atstovai dažniau nei kiti nurodė, kad sutaupytos lėšos galėtų būti panaudojamos kultūros renginių ir laisvalaikio organizavimui savivaldybėje ($\alpha = 0.05$ ir $p\text{-reikšme} = 0.011$).

Galimybę sutaupytas lėšas panaudoti savivaldybės investiciniams projektams rečiausiai rinkosi socialiniai darbuotojai – apie 9 proc., apie 20 proc. kitų socialinių grupių respondentų ($\alpha = 0.05$ ir $p\text{-reikšme} = 0.009$).

Savivaldybės socialinių paslaugų plėtrą kaip tikslą, kuriam gali būti panaudotos sutaupytos lėšos, dažniau rinkosi socialiniai darbuotojai (apie 71 proc.) ir valdžios atstovai (apie 63 proc.), rečiau – pinigines paramos specialistai (apie 50 proc.) ir bendruomenės atstovai (apie 45 proc.) ($\alpha = 0.05$ ir $p\text{-reikšme} = 0.000$).

Kad sutaupytas lėšas pirmiausia reikėtų naudoti verslui plėtoti, pritarė daugiau pinigines paramos specialistų (apie 30 proc.), bendruomenės atstovų (39 proc.) ir valdžios atstovų (apie 28 proc.) nei socialinių darbuotojų (apie 17 proc.) ($\alpha = 0.05$ ir $p\text{-reikšme} = 0.000$).

8 lentelė. Skirtingų socialinių grupių respondentų vertinimai, kam pirmiausia reikėtų skirti lėšas, sutaupytas sumažėjus pinigines socialinės paramos gavėjų skaičiui ar paramos dydžiui, proc. (galimi 3 atsakymų variantai)

Sutaupyto lėšų panaudojimo tikslai	Grupės			
	Socialinio darbo profesionalai	Piniginės paramos specialistai	Valdžios atstovai	Bendruomenės atstovai
Savivaldybės švietimo reikalams	13,8	14,6	12,2	21,1
Savivaldybės sveikatos paslaugoms	26,0	27,0	20,3	26,8
Savivaldybės aplinkos tvarkymui	12,2	14,4	23,0	14,6
Kultūros renginių ir laisvalaikio organizavimui savivaldybėje	8,7	18,2	8,1	16,3

8 lentelės tęsinys

Sutaupyto lėšų panaudojimo tikslai	Grupės			
	Socialinio darbo profesionalai	Piniginės paramos specialistai	Valdžios atstovai	Bendruomenės atstovai
Savivaldybės investiciniams projektams	9,2	19,7	20,9	19,5
Savivaldybės socialinių paslaugų plėtrai	71,4	49,6	62,8	44,7
Papildomai piniginei paramai labiausiai skurstantiems	45,9	46,0	56,1	52,0
Skurstančių asmenų integracijos į darbo rinkos priemones	64,8	60,6	61,5	66,7
Verslui plėtoti	16,8	29,9	27,7	39,0

Analizuojamų keturių respondentų grupių nuomonių pasiskirstymo skirtumai šiuo klausimu iš esmės atspindi užimamos pozicijos (padėties) ypatumus. Didžiausi vertinimų skirtumai vertinant teiginius apie „perteklinių“ paramos lėšų naudojimo tikslus atsiranda tada, kai vertinami teiginiai, specifiniai tos grupės veikėjų interesams, t. y. valdžios atstovams svarbiau investicijos, bendra aplinka, socialiniams darbuotojams – socialinių paslaugų plėtra, bendruomenės atstovams – skurstančių bendruomenės narių integracija. Tiesa, piniginės paramos specialistų, kaip veikėjų grupės, interesai gana indiferentiški.

Išvados

Atlikto tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad didžioji dalis savivaldybių socialinės paramos politikoje dalyvaujančių veikėjų palaiko socialinės pašalpos mokėjimą reglamentuojančias nuostatas. Šios nuostatos atspindi drausminimo ir kontrolės principų palaikymą organizuojant paramą, o tai galima sieti su dominuojančiu neigiamu požiūriu į pašalpos gavėjus. Netgi socialiniai darbuotojai, kurie pagal savo profesinę misiją turėtų būti labiau empatiški savo klientų padėčiai, pritaria gavėjus labiau kontroliuojančioms ir drausminančioms nuostatoms.

Galima teigti, kad piniginės socialinės paramos reforma Lietuvoje turi gana platų įvairių socialinių grupių palaikymą, kuris leidžia kalbėti apie liberalios pakraipos politikos palaikymą ir galimą šios reformos sėkmingą įgyvendinimą. Kita vertus, kontroliuojančių ir drausminančių socialinės pašalpos gavėjus nuostatų maksimizavimas kuria diskriminuojančią aplinką, kuri ateityje gali padidinti visuomenės socialinę stratifikaciją, išstumiant socialinės pašalpos gavėjus į visuomenės užribį. Paramos taiklumo didinimas sumažina socialinės paramos išlaidų poreikį. Tačiau vien tik paramos gavėjų drausminimas, griežtinant paramos gavimo sąlygas, pavyzdžiui, teisės į paramą netekimas dėl nesugebėjimo prisiišti darbinių įsipareigojimų, nesukuriant paramos tinklo tokiems asmenims, marginalizuoja socialiai pažeidžiamų grupių asmenis. Vertinant tyrimo duomenis skirtingų socialinės atskirties diskursų požiūriu, būtų galima teigti, kad socialinės integracijos diskursas nusileidžia moraliniam varguomenės diskursui, o perskirstymo diskursas yra akivaizdžiai nepopuliariausias.

Literatūra

- Bullock, H. E. (2004). From the front lines of welfare reform: An analysis of social worker and welfare recipient attitudes. *Journal of Social Psychology*, 144, 571–588.
- Dijk, T. A. (2000). Ideology and discourse: A Multidisciplinary Introduction. English version of an internet course for the Universitat Oberta de Catalunya (UOC). P. 4. <http://www.discourses.org/download/books/>.
- Evans, T. (2010). *Professional Discretion in Welfare Services: Beyond Street-level Bureaucracy*. Farnham: Ashgate Publishing.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing Discourse: Textual analysis for social research*. London, New York: Routledge.
- Guogis, A. (2014). Kai kurie socialiniai-politiniai gerovės valstybių kūrimo Europoje ir Lietuvoje aspektai. *Filosofija, Sociologija*. 25, 2, 71–79.
- Kallio, J., Kouvo, A. (2015). Street-level Bureaucrats and the General Public's Deservingness Perceptions of Social Assistance Recipients in Finland. *Social Policy and Administration*, 49,3, 316-334.
- Larsen, Christian Albrekt. (2007). The Institutional Logic of Welfare Attitudes: How Welfare Regimes Influence Public Support. *Comparative Political Studies*, 19, Doi: 10.1177/0010414006295234
- Larsen, Ch. A., Dejgaard, T. E. (2013). The institutional logic of images of the poor and welfare recipients: A comparative study of British, Swedish and Danish newspapers. *Journal of European Social Policy*, July 2013; vol. 23, 3: pp. 287-299.
- Lazutka R., Poviliūnas A., Skučienė D., Žalimienė L. et al. (2013). Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams teikimo, vykdant savarankiškąją savivaldybių funkciją, perspektyvos. Tyrimo ataskaita. Lietuvos socialinių tyrimų centras. <http://www.socmin.lt/lt/tyrimai.html>.
- Lazutka, R. (2014). The Minimum Income Scheme Reform in Lithuania. In: *Ekonomika*. Vol. 93(4). P. 28. <http://www.zurnalai.vu.lt/ekonomika/article/view/5038/3301>
- Levitas, R. (2005). *The Inclusive Society? Social Exclusion and New Labour*. Second Edition. Palgrave Macmillan.
- Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas. *Žin.*, 2011, Nr. 155–7353.
- Lister, R. (2004). *Poverty*. Cambridge, England: Polity Press.
- Schmidt, V. A. (2005). The Rolle of Public Discourse in European Social Democratic Reform Projects. *European Integration online Papers*. Vol. 9. No 8. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=754087
- Socialinės paramos šeimai informacinės sistema. (<http://vitrinos.spis.lt:8080/index.html>).
- Tummers, L., G. (2012). Policy alienation of public professionals: The construct and its measurement. *Public Administration Review*, Vol. 72, No. 4, pp. 516-525.

- Van Oorschot, Wim. (2000). Who should get what, and why? On deservingness criteria and the conditionality of solidarity among the public. *Policy & Politics*, vol 28, no 1, 33-48. <https://perswww.kuleuven.be/~u0079125/wvo/ArtikelenOnline/who%20should%20get%20what.pdf>
- Weiss-Gal, I., Benyamini, Y., Ginzburg, K., Savaya, R. and Einat Peled. (2009). Social Worker's and Services user's Causal Attributions for poverty. *Social Work*, 54, 2, 125-133. http://netwerktegenarmoedebe.webhosting.be/documents/Geestelijke-gezondheid_full.pdf
- Wodak, R., Meyer, M. (2009). Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory, and Methodology. Kn: Wodak, R., Meyer, M. (ed.) *Methods of Critical Discourse analysis*. Sage publications.

SOCIETY GROUPS ATTITUDE TOWARD ORGANIZATION OF SOCIAL BENEFIT AS FACTOR OF SOCIAL ASSISTANCE POLICY REFORM

Laimutė ŽALIMIENĖ
LSRC Institute of Social Welfare
Goštauto st. 11, LT-01108 Vilnius
E-mail: laimazali@gmail.com

Arūnas POVILIŪNAS
Vilnius University Faculty of Philosophy
Universiteto str. 9/1, LT-01513, Vilnius
E-mail: arunas.poviliunas@fsf.vu.lt

Romas LAZUTKA
Vilnius University Faculty of Economics
Saulėtekio al. 9, LT-10222, Vilnius

Summary. Various society groups attitude to social assistance recipients and to organization of social assistance enable us to deal with questions what social assistance policy principles among the public and politicians will be supported and what will get rejections and will be difficult to implement. The article is based on the data of empirical research which was carried out in 2013. These data allow us to consider what attitude to the social assistance recipients is dominant in one or another social group. The survey results suggest that the most of the municipal social assistance policy actors support provisions which regulate the payment of social benefit. These provisions reflect the maintenance of discipline and control principles in support organization, what might be connected with the general prevailing negative attitude towards benefit recipients. Even social workers, who under their professional mission should be more empathic their clients' situation, support provisions which more control and discipline the recipients. It can be argued that reform of cash social assistance in Lithuania has a fairly large support of various social groups. This allows us to talk about the potential successful implementation of this reform and further regard for strengthening of liberal social policy. By comparing various society groups' opinion about the main provisions of cash social assistance reform in Lithuania, it can be said that the differences of evaluations do not allow us to talk about one or another social group clear regard for cash assistance recipients.

On the other hand, the maximization of provisions which control and discipline social benefit recipients creates discriminatory environment which in the future could increase the society social stratification by pushing the social benefit recipients to society's corner. The increase of assistance accurateness reduces the demand of social assistance expenditure. However, only discipline of assistance recipients by tightening the conditions of assistance receiving, for example, the loss of right to assistance due to the inability to take working obligations without creating a support network for such persons, marginalizes socially vulnerable groups. Evaluating the research data from different approaches of social exclusion discourses, it could be argued that the social integration discourse concedes to the moral poor discourse and the redistribution discourse is obviously the most unpopular. Meanwhile, the moral poor discourse creates discriminatory environment which could increase the society social stratification in the future by pushing the social benefit recipients to society's corner.

Keywords: society groups, attitude, social benefit recipients, social assistance reform, moral poor discourse.